

Константин Философ
ЖИВОТ СТЕФАНА ЛАЗАРЕВИЋА,
ДЕСПОТА СРПСКОГА

БИБЛИОТЕКА
КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
КЊИГА
17

Константин Философ
ЖИВОТ СТЕФАНА ЛАЗАРЕВИЋА,
ДЕСПОТА СРПСКОГА

Издавач
Друштво за српски језик и књижевност Србије

За издавача
Вељко Брборић

Рецензент
Радмила Маринковић

Превод и напомене
Гордана Јовановић

Лектор
Марина Спасојевић

Компјутерска обрада
Петар Црепуља

Припрема и штампа

Чигоја
Ш Т А М П А

e-mail: chigoja@eunet.yu

Тираж
1000

ISBN 978-86-84885-19-9

КОНСТАНТИН ФИЛОСОФ

ЖИВОТ
СТЕФАНА ЛАЗАРЕВИЋА,
ДЕСПОТА СРПСКОГА

САДРЖАЈ

Увод	7
Живот Стефана Лазаревића, деспота српског	11
Белешка о овом издању	91
Библијске скраћенице	95
Коришћена литература	97
Фотографије.....	99

УВОД

Живот или **Житије**? Како назвати ово Константиново дело? Мислим да је сам Константин сасвим лепо одредио суштину и садржај свога дела. Ево његових речи: „Сија убо написахом јако житије јединога н’ јако летописац с’ прочиими всеми“, односно: „*Ово, дакле, не написасмо само као житије, него као (да сам) летописац са свим осталим (стварима).*“ (Јагић, стр. 327; превод, стр. 42). Мало даље, на истој страни, Константин је свестан да његов рад може имати недостатака и празнина, јер се поред Деспота нашао у каснијим годинама и многе податке из Деспотовог детињства и ране младости није могао знати, па каже да ће бити добро ако неко ко боље од њега зна о Деспоту, то и саопшти. Циљ му је, дакле, био да што боље и верније опише Деспотов живот, по много чему невероватно мучан и тежак, испуњен непрестаним ратовима и биткама, личним и породичним несрећама, али свакако изузетан, у најбољем смислу те речи. Деспот је, нема сумње, и нека врста „хришћанског витеза“, утврђеног у хришћанској вери и богољубљу. По световним и хришћанским елементима којима се одликовао, и он лично и његова владавина, њему је место међу идеалним средњовековним европским владарима. Са свих ових разлога свој превод сам насловила као **Живот**.

Стефан Лазаревић, српски кнез (1389–1402) и деспот (1402–1427), спада свакако у најмаркантније личности нашег средњег века и наше историје уопште. Наслеђује државу много мању од некадашњег Душановог царства; турски је вазал и обавезан је да војно помаже турског султана у његовим походима; северни суседи Мађари нису увек поуздани савезници; требало је сређивати прилике у самој земљи, пре свега економски је ојачати, обновити порушене градове и утврђења, населити опустеле пределе Деспотовине, умирити и покори-

ти непослушну властелу. Уз све ове невоље Деспот је свестан тога да богати културни и књижевни рад којим се одликује владавина светородних Немањића мора бити настављен. На том „бојном пољу“ Деспот је био суверени и непобедиви „ратник“.

У његово доба у српску Деспотовину долазе учени монаси, градитељи, уметници из околних земаља и поред Деспота налазе прибежиште и могућност да наставе рад. Деспот, и сам талентован писац,¹ па и преводилац са грчког језика,² штедро их помаже и подржава у њиховом послеништву.

Један од тих странаца-дошљака у Србију био је и Константин Философ (Константин Костенечки). Склонио се, како сам каже, од „ричуће звери“, одн. од турске силе и прибежиште је нашао у Деспотовој околини. То је било, према посредним подацима, између 1410. и 1413. г. Био је Бугарин родом, из места Костенец,³ недалеко чувеног Бачковског манастира, у коме је боравио познати и славни бугарски патријарх Јефтимије, кога ће Константин спомињати са највећим поштовањем, а патријархов рад на исправци и поновном превођењу богослужбених књига са грчког језика биће му узор у сопственим реформаторским покушајима.

Оригинални текст житија није, нажалост, сачуван. Свакако да је дело настало најкасније до 1431. године, јер се после тог времена Константину губи сваки траг. Преписи који су до нас дошли настали су у периоду између XV и XVII в. Постоји опширна (или дужа) редакција *житија*, сачувана у четири преписа (два српска и два руска):

¹ Деспот Стефан Лазаревић, *Књижевни радови*, приредио Ђорђе Трифуновић, СКЗ, Београд 1979.

² Д. Богдановић, *Историја старе српске књижевности*, СКЗ, Београд 1980, стр. 199.

³ Има више мишљења о томе које је Константиново родно место: Ђ. Даничић сматра да је то *Трново* и његова околина; В. Јагић и М. Г. Попруженско сматрају да је то град *Ђустендил* (словенски назив је *Велбужд*); неки научници (међу њима су и К. Куев и Г. Петков) заступају мишљење да је то место *Костенец* које се налази у горњем току реке Марице и само од тог топонима може се извести Константиново презиме *Костенечки* које је потпуно у духу бугарског језика. (в. о овоме: К. Куев, Г. Петков, *Събрани съчинения...* стр. 11–14 (в. Коришћена литература, нап. 10))

1) **Одески** или **Цетињски пренис** писан је српском редакцијом. Њега је В. Јагић издао 1875. г. и према њему је сачињен и мој превод; према воденим знацима може се датирати на време између 1508/10. и 1523/27.г.

2) **Цавтатски** или **Богишићев пренис** такође је српска редакција. Чува се у Богишићевом музеју у Цавтату; настао је, према воденим знацима, у првој деценији XVII в. Овај рукопис су К. Куев и Г. Петков узели за основу свога издања.

3) **Кирилобелозерски пренис** је из XVI в. писан руском редакцијом. Чува се у Руској националној библиотеци у Санкт Петербургу.

4) **Волоколамски пренис** потиче вероватно с краја XV – поч. XVI в. Писан је руском редакцијом.

Кратка верзија *житија* писана је руском редакцијом и сачувана је у три преписа; то су: **Тројички**, **Казански** и **Погодинов пренис**. Досад није пронађена кратка верзија на српскословенском (одн. у српској редакцији).⁴

Житије деспота Стефана Лазаревића представља прворазредни историјски извор, јер га је писао сведок многих догађаја и Деспотов савременик који је добар део свога живота провео у Деспотовој околини и трудио се да верно прикаже људе и догађаје који су обележили Деспотову владавину. По томе како је конципирао своје дело, Константин није сачинио класично светачко житије, него пре подсећа на византијске историчаре – нпр., на Нићифора Григору.⁵ И свакако да је овај Константинов рад вредан прилог старосрпској биографској књижевности.

Гордана Јовановић

⁴ В. Јагић, *Константин Философ и његов Живот Стефана Лазаревића деспота српскога ...*, стр. 227 (в. у Коришћеној литератури, нап. 7); в. такође: К. Куев, Г. Петков, *Събрани съчинения ...* стр. 315–327; Ђ. Трифуновић, *Константиново житије...* стр. 07–016 (в. Коришћена литература, нап. 8).

⁵ Д. Богдановић, *Историја старе српске књижевности...*, стр. 217.